

k zachování novějších poválečných institutů tzv. socialistického práva. Staré právo převzaté z obecného zákoníku občanského ale bylo tvořeno tak, aby bylo funkční s těmi instituty, které znalo. Proto mnohé instituty, jejichž kvality jsou tradičně vyzdvihovány, nemohou v kombinaci s pozdějším právem dost dobře fungovat a jejich účelnost je pochybná.

Současná úprava darování pro případ smrti byla do občanského zákoníku vtělena poněkud nekoncepčně bez ohledu na jiné instituty. Darování pro případ smrti tak nedoplňuje ustanovení práva dědického, ale spíše je obchází. Výkladové problémy pak nastávají i v souvislosti s ustanoveními o majetkovém právu manželském nebo s dalšími ustanoveními o darování. Je tedy vhodné uvažovat o potřebnosti a vhodnosti darování pro případ smrti.⁴⁷

⁴⁷ Zrušení úpravy darování pro případ smrti navrhuje Klein. Horák zdůrazňuje, že není otázkou „zda“ novelizovat, ale „jak“ novelizovat. KLEIN. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. s. 17; HORÁK. Darování pro případ smrti a ochrana dědiců s. 785.

Summary

Donation mortis causa is renewed institution in Czech Civil Code, which allows testator to avoid provisions of inheritance law by donation with suspensive condition that the donee survives the donor.

The article brings the interpretation of the provisions of donation mortis causa in the current Czech Civil Code as well as in previous legislations in force in Czech Republic. The interpretation begins with Austrian Civil Code of 1811 and with the Draft of Czechoslovak Civil Code of 1937, which regulated donation mortis causa and were sources of inspiration to current regulation. Later Czechoslovak Civil Codes of 1950 and 1964 conversely strictly banned donation mortis causa until 2014, when current Czech Civil Code came into force. The paper brings interpretation of donation mortis causa provisions in above mentioned legislation and also draws attention to the major problems of this institution in the current legislation.

Právní akty svévolného zákonodárce

Jana Volková*

1 Úvod

Ústavní soud v mnohých nálezech, jimiž zrušoval zákonná ustanovení, poukázal na svévoli zákonodárce, přičemž operoval se slovními spojeními jako „svévolný postup zákonodárce“,¹ „svévole státu“,²

„zásah zákonodárce vykazuje znaky svévole“,³ „být výrazem svévole zákonodárce“⁴ nebo „legislativní svévole“.⁵ V každém takovém případě bylo jakožto svévole zákonodárce shledáno přijetí konkrétního zákonného ustanovení. Z judikatury Ústavního soudu tedy víme, co bylo za svévoli v tom kterém jednotlivém případě označeno. Můžeme zobecnit, co je svévolným chováním zákonodárce? Můžeme pak svévoli zákonodárce definovat? Pokud je zákonodárce svévolný, jaké to má dopady na existenci jím při-

* Bc. Jana Volková, studentka Právnické fakulty Masarykovy university, Brno.

¹ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 5. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 23/09.

² Nález Ústavního soudu ze dne 22. 9. 1999, sp. zn. II. ÚS 422/97. Zákonodárná pravomoc je pravomocí právotvornou, jež je výlučnou funkcí státu. Zákonodárným (právo tvorným) orgánem může být toliko státní orgán. KNAPP, Viktor a kol. *Ústavní základy tvorby práva*. 1. vydání. Praha: Academia, 1990. s. 90. ISBN 80-200-0072-0. Tímto státním orgánem je zákonodárný orgán,

tedy zákonodárce. Svěvolí státu pak můžeme chápat totéž, co svévolí zákonodárce.

³ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 3. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 2/02.

⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 14. 7. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 34/04.

⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 28. 5. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 17/10.

jatého zákonného ustanovení? To jsou otázky, jejichž zodpovězení si v této práci kladu za cíl.

Svůj příspěvek rozdělují do dvou částí, z nichž první se věnuje definování svévole zákonodárce, přičemž vychází především z dostupné teoretické literatury. Druhá část příspěvku se pak zabývá samotnými svévolně přijatými právními akty. V druhé části stručně shrnuji závěry svého kvalitativního výzkumu judikátů Ústavního soudu, ve kterých tento označil konkrétní jednání zákonodárce za svévolné či se v nich svévolí zákonodárce alespoň zabýval. Zde předkládaným výsledkem bádání je zobecnění a popis existence zákonných ustanovení, jež byly přijaty svévolně.⁶

2 Svévole zákonodárce

Teoretická literatura zabývající se svévolí se věnuje spíše svévolí při aplikaci práva než při jeho vytváření. Nicméně poznatky o aplikační svévolí můžeme po jejich zobecnění analogicky aplikovat i na proces vytváření práva.

Svévolí při aplikaci práva správního orgánu se zabýval například Libor Kyncl. Kyncl k rozlišení svévolného jednání správního orgánu využívá popisu dvou různých chybných jednání takového orgánu. Prvním příkladem je jednání správního orgánu *contra legem*, tedy v rozporu se zákonem. Tento případ Kyncl označuje za svévolí, neboť správní orgán nejedná tak, jak je mu uloženo zákonem, nýbrž dle vlastní vůle. Druhý způsob chybného jednání správního orgánu je pak jednání v souladu se zákonem, avšak v „nesouladu s některými obecnými principy veřejného sektoru.“⁷ Takové jednání tedy může směřovat proti účelu zákona. Tento druhý případ může být zneužitím práva a může implikovat věcně nesprávný výsledek, avšak nejedná se o svévolí. V tomto případě totiž správní orgán postupoval na základě zákona.⁸

⁶ Zdrojem nálezů Ústavního soudu mi by byla Sbirka nálezů a usnesení ÚS databáze Beck-online (www.beck-online.cz). Prostudovala jsem všechny nálezy Ústavního soudu v této sbírce publikované, kterými Ústavní soud zrušoval zákonná ustanovení pro svévolnost zákonodárce. Též jsem prošla většinu těch nálezů, ve kterých se Ústavní soud o svévolí zmiňoval. Šlo o nálezy Ústavního soudu z let 1993 – 2014. Tedy o období od vzniku České republiky do začátku roku, ve kterém jsem započala s výzkumem.

⁷ KYNCL, Libor. Zneužívání veřejných výdajů a svévole v právu veřejných výdajů. *MUNI Law Working Paper Series* [online]. 2014, s. 3, 11. [cit. 10. 2. 2015]. ISSN 2336-4785. Dostupné z: www.law.muni.cz/dokumenty/29628.

⁸ KYNCL, Libor. Zneužívání veřejných výdajů a svévole v právu veřejných výdajů. *MUNI Law Working*

Samotné svévolí při vytváření práva se věnoval německý právní teoretik Gustav Radbruch. Radbruch ve svých esejích týkajících se svévole hovoří obecně o vytváření platného práva a nerozlišuje mezi ústavními zákony a zákony obyčejnými. Pod entitou vytvářející platné právo v úvahách Gustava Radbrucha si tak můžeme představit jak zákonodárce, tak ústavodárce či jakékoliv jiné těleso, nadané možnostmi a schopností platné právo tvořit. Radbruch tvrdí, že existují „právní zásady, které jsou silnější než jakákoliv právo tvorba, v důsledku nichž postrádá zcela platnosti zákon, který je s nimi v rozporu. Tyto zásady nazýváme přirozeným právem.“⁹ Svévolí je podle Radbrucha neuposlechnutí přirozeného práva.¹⁰

Radbruch mluví o rozporu platného práva s přirozeným právem, přičemž přirozené právo chápe jako závazné právo, které je na vyšší hierarchické úrovni než právo platné, jež je vytvořené zákonodárnou entitou. Zobecníme-li Radbruchovy závěry, můžeme říci, že svévolí zákonodárné entity je vydání takového právního předpisu, který je v nesouladu s hierarchicky výše postavenou právní normou. Stejný názor o svévolném chování zastávají i závěry některých textů zabývajících se svévolí při aplikaci práva.¹¹

Pokud získané závěry vztáhneme na českého zákonodárce, pak můžeme říci, že český zákonodárce je svévolný, pokud vydá takový zákon nebo zákonné ustanovení, které je v rozporu s některým ústavním zákonem nebo ustanovením.

Ústavní zákony závazně vymezují postup přijímání právních předpisů zákonodárcem, určují prameny práva, názvy, podmínky platnosti, způsob vyhlášení a tak dále.¹² Ústavní zákony taktéž zavazují zákonodárce k tvorbě pouze takových zákonů, jejichž obsah

Paper Series [online]. 2014, s. 3, 11. [cit. 10. 2. 2015]. ISSN 2336-4785. Dostupné z: www.law.muni.cz/dokumenty/29628.

⁹ RADBRUCH, Gustav. *O napětí mezi účely práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 118. ISBN 9788073579197.

¹⁰ RADBRUCH, Gustav. *O napětí mezi účely práva*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, s. 129. ISBN 9788073579197.

¹¹ Např. již řečená studie: KYNCL, Libor. Zneužívání veřejných výdajů a svévole v právu veřejných výdajů. *MUNI Law Working Paper Series* [online]. 2014, s. 3, 11. [cit. 10. 2. 2015]. ISSN 2336-4785. Dostupné z: www.law.muni.cz/dokumenty/29628. Také publikace, zabývající se svévolí při aplikaci práva soudem: HANUŠ, Libor. *Právní argumentace nebo svévole: úvahy o právu, spravedlnosti a etice*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2008. 221 s. ISBN 9788074000355.

¹² ŠÍN, Zbyněk. *Tvorba práva. Pravidla, metodika, technika*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 63 – 64. ISBN 80-7179-832-0. KNAPP, Viktor a kol. *Ústavní základy tvorby práva*. 1. vydání. Praha: Academia, 1990, s. 69, 77. ISBN 80-200-0072-0.

bude určen na základě ústavního zákona a v jeho mezích. Ústavní zákony tak zákonodárci na jedné straně předepisují všechny formální procedury a náležitosti, které je povinen při tvorbě zákonů dodržet a na druhé straně mu vymezují pole pro vytváření obsahu těchto zákonů. Zákonodárce jedná svévolně, pokud neuposlechne jeden nebo druhý takový příkaz ústavního zákona.

Můžeme tedy rozlišit dva druhy svévole zákonodárce:

a. Formální svévole zákonodárce

Nesouladná s ústavním pořádkem je procedura přijímání či vyhlásování zákona nebo formální podoba zákona případně jiné rozpory s ústavním pořádkem, netýkající se samotného obsahu přijatého zákona.

b. Obsahová svévole zákonodárce

Nesouladný s ústavním pořádkem je obsah přijatého zákona.

Formální svévoli zákonodárce můžeme zpravidla zjistit z dokumentů zaznamenávajících postup při přijímání či vyhlásování právního aktu. Naproti tomu k odhalení obsahové svévole je nutno analyzovat samotný text přijatého zákona, což bývá nepoměrně složitější.

V příspěvku se nadále budu zabývat pouze svévolí obsahovou. Záměrem však nebude odhalit svévoli zákonodárce v konkrétních zákonných ustanoveních, nýbrž popsat důsledky obsahové svévole zákonodárce pro existenci zákonného ustanovení.

3 Svévolně přijaté zákonné ustanovení

Zákonodárce je svévolný, pokud jedná v rozporu s ústavní normou. Zákonodárce jedná v rozporu s ústavní normou, pokud vytvoří zákonné ustanovení, které je rozporné s ústavní normou. Přijaté zákonné ustanovení je samo rozporné s ústavní normou.

Rozpor ustanovení s ústavní normou je tak do zákonného ustanovení vložen při jeho přijetí. Rozpor je tedy dán od počátku existence ustanovení a existuje až do zániku tohoto ustanovení.¹³

Jako příklad zákonného ustanovení, které bylo přijato svévolně a tedy je v rozporu s ústavní normou, si můžeme uvést § 19/1 zákona o krajích:

¹³ Je myslitelná možnost, kdy by rozpor mohl zaniknout v průběhu existence zákonného ustanovení, a to pokud by byla zrušena ústavní norma, se kterou je dané zákonné ustanovení v rozporu. Pro účely problému, který tento text řeší, ale tato možnost není podstatná ani plodná, a tak si namísto jejího dalšího rozvíjení ukážeme, jaké dopady má na zákonné ustanovení existující v rozporu s ústavní normou.

„Stát má právo při bezúplatném převodu či přechodu movitých věcí, práv a nemovitostí na kraj a při finanční spoluúčasti na pořízení takového majetku krajem vyhradit si stanovení podmínek pro další hospodaření a nakládání s tímto majetkem.“¹⁴

Velmi zjednodušeně řečeno nám § 19/1 zákona o krajích sděluje, že pokud kraj nabyde majetek od státu (či při spoluúčasti státu), pak má stát právo stanovit de facto jakékoliv podmínky pro hospodaření s takovým majetkem. Ustanovení § 19/1 je v rozporu s článkem 101/4 Ústavy:

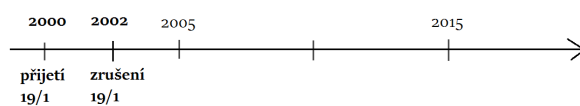
„Stát může zasahovat do činnosti územních samosprávných celků, jen vyžaduje-li to ochrana zákona a jen způsobem stanoveným zákonem.“¹⁵

Pokud zjednodušíme vyznění článku 101/4 Ústavy, lze konstatovat, že stát může do záležitostí samospráv zasahovat jen v omezené míře, přičemž by zásah neměl být nahodilý. Zásah státu má splňovat kritéria, jež by měly být vymezeny zákonem. Ustanovení § 19/1 zákona o krajích však žádná kritéria nevymezuje. Právě naopak, dovoluje státu ukládat územním samosprávným celkům jakékoliv podmínky při hospodaření s nabytým majetkem. Z toho důvodu je ustanovení § 19/1 zákona o krajích rozporné s ústavní normou. Ustanovení § 19/1 tedy bylo přijato svévolně.¹⁶

3.1 Další život § 19/1 zákona o krajích

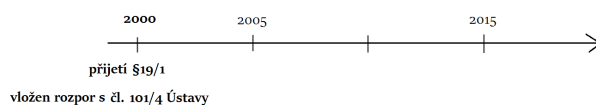
Ustanovení § 19/1 zákona o krajích bylo v roce 2002 zrušeno pro neústavnost,¹⁷ čímž jeho život skončil (viz obr. 1).

obr. 1

Zákon o krajích byl přijat v roce 2000. Protože se zákonodárce při přijímání ustanovení § 19/1 choval svévolně, vložil do tohoto ustanovení rozpor s ústavní normou (viz obr. 2).

obr. 2

¹⁴ Zákon č. 129/2000, zákon o krajích.

¹⁵ Ústavní zákon č. 1/1993, ústava České republiky.

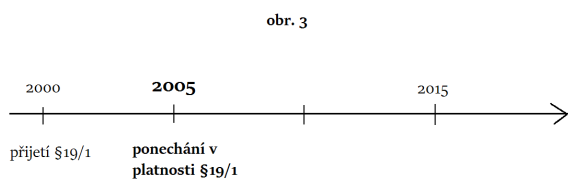
¹⁶ Což bylo potvrzeno nálezem Ústavního soudu. Nález Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 1/02.

¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 13. 8. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 1/02.

Představme si však pro účely našeho výkladu možnou alternativní historii ustanovení § 19/1, a to:

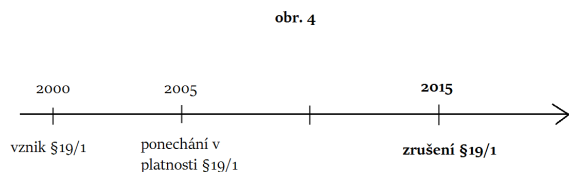
Návrh na zrušení § 19/1 zákona o krajích podán nebyl, Ústavní soud ustanovení § 19/1 neposuzoval a tedy ani v roce 2002 nedošlo k jeho zrušení. Namísto toho ustanovení § 19/1 existovalo nadále.

Shodneme-li se však na tom, že § 19/1 je problematický, mohlo by se stát i to, že vznikl nějaký jiný spor později a v rámci něho bylo ustanovení § 19/1 posuzováno Ústavním soudem pro neústavnost, a to například v roce 2005 (viz obr. 3).

V roce 2005 však Ústavní soud § 19/1 nezrušil, neboť neshledal nesoulad s ústavní normou. Z judikatury víme, že k mnohým nálezům Ústavního soudu existují disentní stanoviska ústavních soudců. Existují-li disentní stanoviska, pak nemůžeme vyloučit, že by v pozměněném personálním složení Ústavní soud rozhodl jinak. Lze tedy uvažovat o tom, že by rozhodnutí Ústavního soudu v roce 2005 bylo jiné než to skutečné z roku 2002.

Představme si dále, že o několik let později vznikl další spor, v rámci něhož se v roce 2015 ustanovení § 19/1 zákona o krajích opět dostalo před Ústavní soud kvůli posouzení jeho souladu s ústavním pořádkem (viz obr. 4).

Avšak v roce 2015 už Ústavní soud rozhodl tak, že ustanovení § 19/1 zákona o krajích je neústavní, pročez ho zrušil.

Nastala tedy situace, kdy v roce 2000 bylo přijato ustanovení § 19/1 zákona o krajích. To bylo v roce 2005 podle Ústavního soudu v souladu s ústavním pořádkem, avšak v roce 2015 už souladné s ústavním pořádkem nebylo.

Pokud jsme si řekli, že rozpor § 19/1 s ústavní normou mohl vzniknout jedině v roce 2000, tedy při přijetí ustanovení § 19/1, jak je možné, že Ústavní soud nezrušil § 19/1 už v roce 2005?

Předmětem výkladu dále bude získání odpovědi na tuto otázku. Nejprve uvedu a vysvětlím dva poj-

my, které následně využiji k zodpovězení nastolené otázky.

4 Protosvévole a svévole zákonného ustanovení

Pro vysvětlení výše uvedené situace zavádím dva pojmy, a to „protosvévole“ a „svévole zákonného ustanovení“.

Pokud je zákonodárce při přijímání zákonného ustanovení svévolný, pak vytvoří v jím přijatém ustanovení rozpor s ústavní normou. Tento rozpor nazýváme protosvévolí. Každé v rozporu s ústavní normou přijaté zákonné ustanovení je tak protosvévolné. Protosvévole v zákonném ustanovení vzniká přijetím¹⁸ tohoto zákonného ustanovení a je v něm přítomna po celou dobu jeho existence.¹⁹

Protosvévolné ustanovení ještě není svévolným ustanovením. Pokud je ustanovení protosvévolné, pak se v budoucnu může, ale také nemusí, stát svévolným. Protosvévolné ustanovení se stane svévolným, pouze pokud Ústavní soud dostane možnost posuzovat ústavnost takového ustanovení a rozhodne, že ústavním není. V okamžiku, kdy Ústavní soud rozhodne o neústavnosti zákonného ustanovení, přeměňuje se protosvévole na svévoli. Od okamžiku rozhodnutí Ústavního soudu je tedy takové ustanovení svévolné.

Jinými slovy, každé svévolné ustanovení **bylo** protosvévolným, ovšem ne každé protosvévolné ustanovení **bude** svévolným.

Postup si může ukázat na případě ustanovení § 19/1 zákona o krajích. V okamžiku přijetí ustanovení § 19/1 se toto ustanovení stalo protosvévolným, neboť bylo rozporné s ústavní normou. V momentě,

¹⁸ Je myslitelný případ, kdy by se ustanovení stalo protosvévolným až v průběhu své existence. Bylo by to za předpokladu, že by byla přijata ústavní norma rozporná se zákonným ustanovením, a to později než toto zákonné ustanovení. Pak by svévole zákonodárce nespočívala v komisivním jednání zákonodárce, tedy v přijetí právního aktu rozporného s ústavní normou. Svévole zákonodárce by spočívala v jednání omisivním, tedy v nepřizpůsobení zákonného ustanovení nově přijaté ústavní normě. Takovýto případ je ale výjimečný, možná spíše teoretický. Proto se budu nadále zabývat jen případem, kdy svévole zákonodárce spočívala v jeho jednání komisivním.

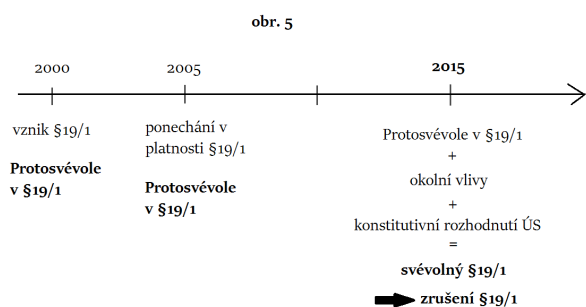
¹⁹ Zde je též možná výjimka, kdy by protosvévole zákonného ustanovení zanikla během existence zákonného ustanovení (viz též poznámka č. 12). Nastala by v případě, kdy by byla zrušena ústavní norma, se kterou je takové zákonné ustanovení v rozporu. Tento případ je výjimečný, z toho důvodu tuto možnost v textu nezohledňuji.

kdy Ústavní soud shledal neústavnost ustanovení § 19/1 a nálezem ho zrušil, přeměnilo se ustanovení § 19/1 z protosvévolného na svévolné.

4.1 Vznik svévole zákonného ustanovení

Vraťme se nyní k časovým osám a vysvětlíme si možné důsledky přítomnosti protosvévole v § 19/1 zákona o krajích.

Ustanovení § 19/1 bylo přijato v roce 2000. Tedy protosvévole byla v ustanovení přítomna od roku 2000 (viz obr. 5).

V roce 2005, kdy Ústavní soud posuzoval ústavnost ustanovení § 19/1 poprvé, byla v něm protosvévole přítomna (viz obr. 5), avšak nevyvolávala takové důsledky, pro které by se zdálo být nutné § 19/1 zrušit.

Nyní se přesuneme do roku 2015, kdy byl § 19/1 Ústavním soudem posuzován podruhé. Protosvévole je přítomna i v roce 2015, a to stále stejně tak, jako v roce 2005. Pokud ale byl § 19/1 v roce 2015 zrušen, muselo se něco oproti roku 2005 změnit. Co se změnilo?

Jak víme z roku 2005, fakt, že ustanovení obsahuje protosvévoli, ještě sám o sobě neznamená, že toto ustanovení bude zrušeno pro neústavnost. Protosvévole sama o sobě nezavádá důvod ke zrušení ustanovení, ve kterém se vyskytuje. Aby byl § 19/1 zrušen, musí přistoupit okolní vlivy, v jejichž světle se bude zdát protosvévole v § 19/1 závažnější.

Těmito okolními vlivy mohou být například změny aplikační praxe; změny okolního právního prostředí; změny názoru společnosti na účinky, jež ustanovení § 19/1 vyvolává atd. Okolními vlivy mohou být jakékoliv podmínky, které zvyšují (a to alespoň zdánlivě) závažnost negativních důsledků existence protosvévolného ustanovení.

Při posuzování ústavnosti § 19/1 v roce 2015 byly tyto okolní vlivy již přítomny a z důvodu jejich existence byl dán naléhavější zájem na zrušení § 19/1 zákona o krajích.

Při posuzování v roce 2015 tedy máme protosvévolné ustanovení § 19/1 a zároveň existenci okolních

vlivů. Toto jsou dva nutné komponenty vzniku svévole. Aby ale ke vzniku svévole ustanovení § 19/1 skutečně došlo, musí přistoupit ještě třetí komponent vzniku svévole. Tímto třetím komponentem je konstitutivní nález Ústavního soudu, kterým se zrušuje § 19/1 pro jeho neústavnost.

Tedy okamžik, ve kterém Ústavní soud rozhodne o neústavnosti ustanovení § 19/1, je okamžikem vzniku svévole v ustanovení § 19/1. Je to okamžik, ve kterém se protosvévole přemění na svévoli. Do tohoto okamžiku bylo ustanovení § 19/1 protosvévolné a od okamžiku účinnosti zrušujícího rozhodnutí Ústavního soudu je § 19/1 svévolné. Kdyby soud namísto zrušujícího nálezu ústavní stížnost zamítl, existovalo by usnesení § 19/1 nadále jako protosvévolné ustanovení.

Protosvévole zákonného ustanovení je tedy objektivní skutečností existující nezávisle na vyslovení rozporu s ústavním pořádkem. Naproti tomu svévole zákonného ustanovení je závislá na vyslovení rozporu s ústavním pořádkem, neboť svévole zákonného ustanovení vzniká právě okamžikem vyslovení rozporu s ústavním pořádkem. Rozhodnutí, v němž Ústavní soud označuje zákonné ustanovení za svévolné, je konstitutivním rozhodnutím, neboť přeměňuje protosvévoli zákonného ustanovení ve svévoli.

4.2 Komponenty vzniku svévole

Jak bylo řečeno výše, ke vzniku svévole zákonného ustanovení je třeba tří komponentů, a to:

1. Vznik protosvévolného ustanovení
2. Působení okolních vlivů
3. Konstitutivní rozhodnutí Ústavního soudu

Bod první, tedy vznik protosvévolného zákonného ustanovení, jsem již popsala v předchozím textu. Nyní se zaměřím na popis druhého a třetího komponentu, tedy na okolní vlivy a na konstitutivní rozhodnutí Ústavního soudu.

4.2.1 Okolní vlivy²⁰

Okolní vlivy pramení z kontextu samotného protosvévolného ustanovení, nikoli z jeho textu. Protosvévole je v textu ustanovení jednou dána a je neměnná po celou dobu existence ustanovení.²¹ Změnám podléhá pouze prostředí, ve kterém protosvévolné ustanovení existuje.

Okolní vlivy jsou jedním ze třech důvodů vzniku svévole, neboť právě na nich záleží, zda bude Ústavní soud určité ustanovení posuzovat pro neústavnost.

²⁰ Jejich demonstrativní výčet viz kapitola 4.1

²¹ Výjimky viz poznámky pod čarou č. 18 a 19.

Nebýt okolních vlivů v podobě například negativního společenského názoru na dané ustanovení či určité aplikační praxe, pak by nevznikla situace, za které by se dané ustanovení před Ústavním soudem ocitlo.

4.2.2 Konstitutivnost soudního nálezu

Již výše jsem uvedla, že posledním komponentem vzniku svévole je zrušující nález Ústavního soudu. Svěvole tedy vzniká až nálezem Ústavního soudu, nikoliv dříve. Ústavní soud svévoli nedeklaruje, nýbrž konstituuje.

Pokud je dán první a druhý komponent vzniku svévole, tedy pokud je dána jednak protosvévole a jednak okolní vlivy, svévole tím ještě nevzniká. Vzniká až zrušujícím nálezem Ústavního soudu.

Jako příklad lze uvést případ, kdy je okolním vlivem aplikační praxe protosvévolného ustanovení. Okolním vlivem je tedy taková aplikační praxe, která významně přispívá ke vzniku závažných negativních důsledků existence protosvévolného ustanovení. Pokud se takový případ dostane k Ústavnímu soudu, může Ústavní soud situaci vyřešit i jinak než pouze zrušením protosvévolného ustanovení. Ústavní soud může mít možnost problém řešit například eliminací okolních vlivů. Tedy může změnit aplikační praxi protosvévolného ustanovení. Pokud má Ústavní soud takovou možnost, pak není možné, aby svévole ustanovení vznikla ještě před posouzením Ústavním soudem. Svěvole ustanovení vznikne až v okamžiku, kdy se Ústavní soud rozhodne vyřešit problém zrušením protosvévolného ustanovení. Zrušujícím nálezem se pak protosvévole zákonného ustanovení mění na svévoli.

Uvažovat o deklaratorních účincích nálezu Ústavního soudu by ani nebylo praktické. Pokud bychom takovou možnost připustili, pak by muselo být v našich silách určit okamžik, ve kterém se to které zákonné ustanovení stalo svévolným. To je ale v praxi nemožné. Navíc bychom tím popřeli právní jistotu adresátů práva, kteří by si nemohli být jisti, zda ustanovení, podle kterého právě jednají, už je svévolné, nebo ještě není. Tedy neměli by jistotu, zda se podle takového ustanovení mají zachovat, nebo už nikoliv.

Po vyjasnění důvodů konstitutivnosti rozhodnutí Ústavního soudu považuji za vhodné se ještě vrátit k úvahám o protosvévoli a svévoli. Upřesním zde rozdíl mezi nimi. Obě dvě – jak protosvévole, tak svévole – představují rozpor s ústavním pořádkem.

Protosvévoli je ale takový rozpor, který se dá překlenout výkladem či praxí. Anebo takový rozpor, který nečiní problémy, kvůli kterým by ustanovení mohlo být posuzováno Ústavním soudem pro neústavnost. Anebo takový rozpor, který sice problémy

činí, avšak zákonné ustanovení dosud Ústavním soudem nebylo zrušeno.

Svévole je též rozporem s ústavní normou. Avšak je to takový rozpor, který se nedá překlenout výkladem, anebo se tak alespoň neděje. A zároveň je to takový rozpor, kvůli kterému bylo ustanovení posuzováno Ústavním soudem pro neústavnost, a to s negativním výsledkem.

Protosvévolným tak může být i ustanovení, které lze vyložit ústavně konformním způsobem. Pokud tak ale vykládáno není, může se stát okamžikem rozhodnutím Ústavního soudu svévolným. Protosvévole představuje potenciál zákonného ustanovení být přeměněno na svévolné zákonné ustanovení.

4.3 Zánik svévole?

Svévole zákonného ustanovení vzniká v okamžiku, kdy se spojí všechny tři komponenty vzniku svévole. V tom okamžiku se protosvévole mění na svévoli. Svěvolné zákonné ustanovení je pak zrušeno.

K zániku svévole by teoreticky mohlo dojít pouze za předpokladu oddělení oněch třech komponentů od sebe. Tedy muselo by dojít ke zrušení nálezu Ústavního soudu, kterým tento zrušoval dané zákonné ustanovení. Případně by mohlo navíc dojít i k opadnutí okolních vlivů, které způsobovaly (zdánlivou nebo skutečnou) závažnost dopadů existence ustanovení. V takovém teoretickém případě by se svévole přeměnila zpět na protosvévoli, neboť by nadále byl dán jen rozpor s ústavní normou. Protosvévolné ustanovení by existovalo nadále, vyvolávalo právní účinky a mělo potenciál se v budoucnu případně opět stát svévolným.

5 Shrnutí a závěr

V příspěvku jsem představila možné důsledky svévole zákonodárce na existenci jím přijatého zákonného ustanovení. Zavedla jsem pojem „protosvévole“ a pojem „svěvole zákonného ustanovení.“

Je-li zákonodárce při přijímání zákonného ustanovení svévolný, pak vloží do jím přijatého právního ustanovení protosvévoli. Protosvévole představuje rozpor přijatého zákonného ustanovení s ústavní normou. Protosvévole je vlastností zákonného ustanovení, je v zákonném ustanovení přítomna po celou dobu jeho existence.²²

Přistoupí-li k protosvévoli okolní vlivy a je-li pak takové ustanovení Ústavním soudem zrušeno pro neústavnost, stává se v okamžiku vydání zrušujícího nálezu Ústavního soudu protosvévolné ustanovení svévolným. Protosvévole se tak přemění ve svévoli.

²² Výjimky viz poznámky č. 18 a 19.

Ke vzniku svévole tedy musí být dány zároveň přítomny: existence protosvévole, existence okolních vlivů a existence zrušujícího nálezu Ústavního soudu. Tuto trojici nazývám „komponenty vzniku svévole“.

Výzkum protosvévole a její přeměny na svévoli nám do budoucna může být nápomocen při alespoň částečné identifikaci a popisu druhého komponentu vzniku svévole, tedy okolních vlivů, které se podílejí na vzniku svévole. Rozbor podob protosvévole pak může být užitečný v problematice zlepšování a zpřehledňování právo tvorby. Otázky týkající se konstitutivních vlivů nálezů Ústavního soudu na svévoli nás pak mohou inspirovat k úvahám o roli Ústavního soudu jako spoluvůrce práva.

Summary

What is the willfulness of the lawmaker and what are its consequences? The ambition of my contribution is not to come up with one complex answer to that question, but rather to outline the ways through which we can reach some satisfactory answers. This paper is based on the judicature of the Constitutional Court, because it draws a certain picture of the willfulness of the lawmaker on one hand, but adheres only to a two-level value evaluation of specific cases on the other: are they / are they not found to be the result of willfulness of the lawmaker.

To maintain a solid evidence base case of the judicature, but at the same time not to being hampered by its bipolarity, I choose the following procedure. First, I define willfulness of the lawmaker. Then I try to generalize the cases in which the Constitutional Court finds the willfulness of the lawmaker. Only then am I developing my reasoning about how the willfulness of the lawmaker manifested in the act of law, and what possible consequences may this willfulness implicate for it.